

'LEVENSLANG GETOETST', REACTIE OP REACTIE

Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend, iedere aansprakelijkheid wordt van de hand gewezen Alleen al vanwege de waarde die wij hechten aan een kritische discussie over de levenslange gevangenisstraf deed het ons veel genoeg de reactie van Van Hattum onder ogen te krijgen.

Qua idee en intentie lijken de opvattingen van Van Hattum en de opvatting zoals wij die in 'Levenslang getoetst' hebben uiteengezet elkaar weinig te ontlopen.¹ Toch zijn er enkele verschillen.

Van Hattum gaat uitdrukkelijk in op de vraag of het verlenen van gratie al dan niet vast beleid is. In ons betoog kwam gratie aan de orde nadat wij de conclusie hadden getrokken dat er een toets zou moeten zijn. Vervolgens kwamen wij kort op de vraag of gratie kon fungeren als een dergelijke toets, een vraag die wij ontkennend hebben beantwoord. Of het verlenen van gratie al dan niet vast beleid is doet aan dit, naar onze mening principiële punt, niet af. Bovendien zijn wij er minder zeker van dan Van Hattum dat gratie nog altijd vast beleid is. Zeker gezien het verhardende strafklimaat en recentelijk zelfs het de facto 'uitsluiten' van gratie - zie het arrest van het Haagse Hof in de zaak Lucia de B.- door rechters ten tijde van de strafoplegging betwijfelen wij sterk of het beleid nog altijd bestaat. Overigens geeft ook Van Hattum aan dat het antwoord op deze vraag niet zonder meer duidelijk is.²

Voor wat betreft de fixatie van het strafdeel op twintig jaar valt op te merken dat wij deze termijn slechts als suggestie hebben willen opwerpen waarbij de termijn met name vanuit pragmatische overwegingen op twintig jaar is uit gekomen, daarbij vooruitlopend op de verhoging van de maximale gevangenisstraf naar 30 jaar. Omdat ons voorstel uitdrukkelijk ook bedoeld was voor die gevallen waarin de straf puur op vergelding is gebaseerd, hebben wij deze 'objectieve' termijn van twintig jaar geopperd. Het zou immers moeilijk te billijken zijn als de 'levenslang gedetineerde' eerder vrij zou komen dan de gedetineerde aan wie 'slechts' een tijdelijke gevangenisstraf is opgelegd.

Anderzijds is een strafduur van twintig jaar buitengewoon zwaar te noemen als de straf in overwegende mate is opgelegd vanwege het beveiligingsaspect en de vergelding een veeleer ondergeschikte rol speelt. Wat dat betreft kaart Van Hattum zonder meer een reëel punt aan.

Van Hattum stelt voor de levenslange gevangenisstraf af te schaffen en in plaats daarvan van een 'met een maatregel verlengbare straf' in te voeren. In feite is er al een enigszins met het voorstel van Van Hattum vergelijkbare optie, namelijk het opleggen van een gevangenisstraf in combinatie met TBS. De vraag is dan ook waarin het verschil met bovengenoemde combinatie precies zit.

Van Hattum, in aansluiting bij Rijkssen, stelt voor de verlenging van de sanctie (dus na het uitzitten van de vergeldingstijd) te omgeven met dezelfde waarborgen als de verlenging van de TBS terwijl niet noodzakelijk is dat al ten tijde van de oplegging een rapportage over de ontoerekeningsvatbaarheid bij de rechter bekend is.³ Wat dit betreft zou de voorgestelde maatregel een uitkomst kunnen bieden indien de dader wel gevaarlijk wordt geacht maar de psychische stoornis / gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens niet is vast te stellen doordat de verdachte weigert mee te werken aan psychische onderzoeken en TBS niet tot de mogelijkheden behoort.

Het is vervolgens de vraag is of de criteria voor verlenging van de sanctie gelijk moeten zijn aan de algemene TBS-criteria. Als het antwoord bevestigend luidt, dan kan men zich afvragen of de kans niet groot is dat als in eerste instantie geen TBS kon worden opgelegd, er vervolgens wel een maatregel

¹ Helaas was het artikel van W.F. van Hattum, 'Het irrationele van de levenslange straf. De levenslange gevangenisstraf in Nederland in het licht van de rechtspraak van het EHRM en andere Europese ontwikkelingen', in: A. Harteveld, D.H. de Jong en E. Stamhuis (red.), *Systeem in ontwikkeling. Liber amicorum G. Knigge*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005, p. 231-259 pas geruime tijd nadat wij ons artikel hadden geschreven en hadden ingestuurd naar het NJB (voorjaar 2005) beschikbaar.

² W.F. van Hattum, a.w.

³ W.F. van Hattum, a.w., p. 256.

als bedoeld door Van Hattum mogelijk is. Het valt dan ook te bezien hoeveel er met het voorstel wordt opgeschoten en of de rechter hierin wel voldoende waarborgen ziet dat de betrokkene niet vroegtijdig vrij komt. Als de TBS-criteria niet worden gevolgd, bijvoorbeeld in die zin dat wel de gevaarlijkheid moet worden onderbouwd maar er geen sprake hoeft te zijn van een aantoonbare psychische stoornis (de vraag is hoe je dat doet, daarbij rekening houdend met de Europese vereisten) dan wordt de lat wellicht wel erg laag gelegd om iemand blijvend in detentie te houden. Op deze wijze zou immers TBS kunnen worden 'omzeild' terwijl het feitelijk gevolg voor de betrokkene hetzelfde is.

Dergelijke problematiek omtrent de inkleuring van de toets speelt echter ook bij ons voorstel. Dit is tevens de reden dat wij in ons stuk de toetsing aan het gevaarscriterium niet nader hebben ingekleurd, dit was en is meer onderwerp voor een volgende discussie. Onze insteek was met name dat levenslang op een zeker moment moet worden getoetst en dat bij die toetsing vergelding geen rol zou mogen spelen. Uitgangspunt is dat de gedetineerde in vrijheid wordt gesteld. Slechts op grond van het te verwachten gevaar kan de detentie in uitzonderlijke gevallen worden voortgezet. Wel willen wij nog opmerken dat indien inderdaad 'lichtere' dan de TBS criteria (kunnen) worden gekozen het naar onze mening aanbeveling verdient dit alleen in die gevallen mogelijk te maken waarin nu door de rechter levenslang zou worden opgelegd en deze vorm van toetsing dan ook te koppelen aan een straf van 20 jaar (dus dertig jaar met vervroegde invrijheidstelling).

Door G.P. Hamer & T. de Bont